

MOLDOVÁN SZEREDAI NOÉMI

EGYHÁZ, TÁRSADALOM, KOMMUNIKÁCIÓ

Az egyház a szekularizált világban alapvető problémákkal küzd, számos égető kérdésre keres választ. Súlyos kérdéseket vet fel – és olykor nem jut megnyugtató válaszokhoz – az egyház kommunikációhoz való viszonya, annak rendszeres vizsgálata, hogyan tudja legyőzni az egyház a kommunikációs zavarokat, miképpen (nem) tud érthető módon kommunikálni a társadalommal, az állammal, elidegenedett egyháztagjaival – és önmagával. Miközben láthatólag napi problémákra keresi a megoldást – hogyan tudja fenntartani épületeit, templomait, gyülekezeteit?, mi lesz, ha egyszerre megszűnik állami normatív finanszírozása?, mi lesz, ha a külföldi testvérgyülekezetek „ráunnak”? – ritkábban foglalkoztatja ez a kérdés: mi lesz, ha egy ponton túl nem tud szót érteni a rábizott emberekkel?

Pedig az egyház léte (!) – beleértve anyagi lehetőségeit – attól is függ, mennyire képes a rábizott evangélium üzenetét, s ezen belül a sajátos erényeket (megértést, figyelmet, szociális érzékenységet, reményt, bizalmat, toleranciát stb.) *közölni* a társadalommal, környező világával.

Pedig az egyháznak érzékeny szeizmográfként kell(ene) reagálnia az idők jeleire, észre kellene vennie a hagyományaiban való megújulás egyre szélesebb igényét, és – nem utolsósorban – meg kell szólítania az egyháztól eltávolodottakat vagy a teljesen passzívokat is. Az üzenet el kell hogy érjen azokhoz, akik a társadalom elsődleges véleményformálói és értékek megfogalmazói. Emellett azonban valamelyest változnia kellene az egyházunk véleményformáló arculatának, „összetételének”, jellegének is. Van, aki egyházunkat ma úgy jellemzi, hogy a benne tevékenykedők nagy része falusi, alacsonyán képzett és nő. De miközben egyetlen falusi, alacsonyán képzett és nő hívünket sem szabad elveszítenünk, a városlakók, az értelmiségiek és férfiak egyházává is kell alakítanunk közösségeinket. S még kiegészítjük azzal, hogy gyermek-egyházzá és társadalmi elit-egyházzá is. Ez utóbbi nyomán az egyház és a civil társadalom közti bizalom is erősödne.

Az egyháznak segítenie kell a társadalmat, hiszen a kereszténység nem uralodást, politikai harcot, hanem szolgálatot és emberi minőségre-törekvést jelent.

Az alábbi dolgozatban a kommunikáció kívánalmaira fektettük a hangsúlyt, s ezen belül is az egyház híveihez, a már eltávolodottakhoz és a társadalomhoz intézett vagy intézhető „üzeneteire”. Különös figyelmet szentelünk ezen belül a jelenlegi helyzet elemzésének, és rámutatunk azokra a területekre, ahol pozitív irányban változtathatunk.

Kommunikáció a Bibliában

Ószövetség

Bár a kommunikációval mint szakkifejezéssel természetesen nem találkozunk a Biblia lapjain, már az Ószövetségnek is megvan a maga gazdag tartalmú kifejezése a beszédre. A héber *dabar* szó egyszerre jelent dolgot, esetet, szót, beszédet. Ez a tágas jelentéskör nem a lexikális szegénységből fakad, hanem egy olyan szemléletből, amelynek keretében nem szakad szét, nem válik külön a szó és a cselekedet, a beszéd és a valóság.

Már az Ószövetségben jelentkezik az az alapvető kommunikációs remény, hogy az informálást recepció, majd visszajelzés követi. Ézsaiás klasszikus próféciáját talán így is lehet értelmezni: „az én ígém nem tér vissza üresen...”.

Az Isten és ember közötti „függőleges”, illetve a személyközi „vízszintes” kommunikáció zavara, illetőleg ennek helyreállítása a Biblia egyik központi kérdése.

A kommunikáció története valóban Ádámnál és Évánál kezdődik. A teremtéstörténetet úgy is lehet értelmezni, hogy egyféle kommunikációs zavarból fakad. „Csakugyan ezt mondta az Isten?” – hangzik az első hamis információ, „rémhír”, amire az ember végül is „vevő” lett. Káin és Ábel tragédiájában a „vertikális” kommunikációs zavar átsapott „vízszintes” konfliktusba. S mindez egy szimbolikus történetben, a Babel-epizódban tetőzött mint kommunikációs káosz. Isten tette meg az első lépést a kommunikációs kapcsolat helyreállítására, amikor megszólította, elhívta Ábrahámot, és ígéretet tett annak eljövételére, akiben majd teljesen helyreállhat a kommunikáció mind „függőleges”, mind pedig „vízszintes” dimenziójában.

Újszövetség

Szokatlan, de találó Boross Géza református professzor definíciója, amely szerint „Jézus Krisztus egész lényé kommunikáció”. Igazán tőle tanulhatjuk meg a kommunikáció alapvető játékszabályait. Olyan, modell értékű beszélgetésekre gondolunk, mint a samáriai asszonnyal folytatott dialógus vagy az emmausi tanítványok lelkigondozása a Lukács-evangélium tanúsága szerint.

A harmadik évezred elején is bátran mondjuk, hogy a názareti Mester a kommunikációnak is mestere.

Az Apostolok Cselekedeteinek 2. részében olvashatjuk a csodálatos történetet az első pünkösdről. Isten ezzel a csodával „egyenlítette ki” a Babel óta tartó kommunikációs zavart. A pünkösdi csoda igazi ajándéka, hogy a Szentlélek nem csak kommunikálni segít, de kommúniót, közösséget is teremt.

Pál apostoltól sokat tanulhatunk a kommunikáció problematikájának területén is. Rögton a Római levél elején kifejti, hogy az ember képtelen a kommunikációra. „Nincs, aki megértse, nincs, aki keresse az Istent...” (Róm 3,11) Pál

leveleinek színes gyűjteménye figyelmeztet, hogy pünkösöd után is valós veszély a kommunikációs zavar, a véletlen vagy tudatos félrehallás, félreértés.

A kommunikáció néhány teológiai aspektusa

A kommunikációs folyamat összetevői

A kommunikáció információk továbbadása és befogadása bizonyos jelrendszerben. A számos kommunikációs modell egyike szerint a folyamatban a következő tényezők játszanak szerepet: az adó (információt „bocsát ki”), a vevő (információt „fogad be”), a közeg (csatorna, amelyen keresztül az információ terjed), a kódolás (az információ átalakítása jellé, konvencionális jelrendszeren belül), dekódolás (a jelek visszaalakítása információvá).

A kommunikáció egy kontextuson belüli olyan társadalmi folyamat, amelyben jeleket hoznak és visznek át, észlelnek és kezelnek. Olyan jelegységek közlekednek tehát a csatornák révén, amelyekből jelentés dekódolható.

Az egyház a kommunikáció talaján nőtt fel, s azon áll ma is. A kommunikáció a teológia szempontjából az embert az Istennel és a másik emberrel összekötő komplex kapcsolati rendszerként értelmezhető.

Teológiai antropológiai aspektus

Nyilvánvaló megállapítás, hogy a homo sapiens egyben homo socius is, közösségi lény. A teológiai antropológia mindehhez hozzáteszi még, hogy az ember olyan teremtmény, akit Alkotója vertikális és horizontális kommunikációra formált egyszersmind. Jézusnak a betűkbe (vagyis *kódokba*, nem pedig jelentésekbe!) kapaszkodó írás- és törvénytudókkal voltak a legélesebb konfliktusai. Velük szemben még az ő kommunikációs képessége is elégtelennek bizonyult. A kommunikációs válság okát Jézus így írja le a János evangélium szerint: „Ti azért kutatjátok az Írásokat, mert azt gondoljátok, hogy azokban van az örök életetek: pedig azok rólam tesznek bizonytságot, és mégsem akartok hozzám jönni, hogy életetek legyen.” (Jn 5,39–40) Nagyon fontos üzenet ez. Jézus arra figyelmeztet, hogy *személyes* közösséget akar az övéivel. A kommunikáció tehát – szélesebb értelemben – több, mint információk áramoltatása akár papirusztekercsen, akár interneten keresztül.

Ekkleziológiai aspektus

Az egyház tevékenységének alapja az evangélium kommunikálása szimbolikusan, verbálisan és praktikusán. Egyház ott van, ahol az evangéliumot hirdetik és az úrvacsorát kiszolgáltattják. Mindkét alapvető funkciónak egyértelmű és vitathatatlan a kommunikációs tartalma. „Módszerében” az egyházas élet verbális és nonverbális kommunikáció ötvözetére épül.

Liturgiai aspektus

Valós veszély, hogy istentiszteleteinket agyonbeszéljük, agyonprédikáljuk. A tanítás, az intellektuális tartalom mellett nem szorulhatna háttérbe a gazdag spirituális kincs, amit a liturgia beépíthetne: az egyházi zene, az ének, a felolvasások. A keresztény istentisztelet – legalábbis protestáns értelmezés szerint – antropológiai szempontból szimbolikus kommunikáció.

Ma gyülekezeti tagjaink nagy része úgy érzi, hogy nem sok köze van a liturgiához. Mindez istentiszteleti életünk elszürküléséhez vezethet, és végső soron erősíti alapvető „vertikális” és „horizontális” kommunikációs zavarunkat. Pedig a közösségi imádkozás, az Istennel való „gyülekezeti” kommunikáció a liturgia által válhat leginkább interaktívvá, kölcsönössé.

Diakóniai aspektus

A nonverbális kommunikációnak nagy szerepe van a diakóniai szolgálatban. A diakóniában nagy lehetőség nyílik a hiteles szavak mellett annak a nonverbális kommunikációnak is, amit egy-egy gesztus, mozdulat, egy-egy érintés, simogatás mindennél ékesszólóbban tud kifejezni. Ezt metakommunikációnak szokták nevezni.

Missziológiai aspektus

Jézus tudatosan egy speciális kommunikációs szolgálatra küldte ki tanítványait. Ennek tartalma az evangélium hirdetése. Célja a tanítvánnyá tétel. Nem magunkhoz, hanem a Mesterhez kell tehát hozzásegítenünk az embereket – s általa Istenhez. Nem kell különösképpen bizonygatnunk, hogy az egyház a rászorulóknak segítése által hatékonyabb missziót végez, mint mégoly gyönyörű prédikációkkal. Az egyház és a benne szolgálók és élők nem önmagukért vannak. Nem kis dolog, ha legalább egymást megértjük, de nem ez a végcél. Az egyház nem vallásos érdeklődésű emberek önképzőköre, hanem Jézus és Isten tanúinak életközössége.

A kommunikáció elméleti, teológiai kérdései az egész egyház létét egzisztenciálisan érintő gyakorlati kérdésekké válnak. A missziót nem csak a kicsi, aktív szekták és nagy, gazdag egyházak engedhetik meg maguknak. A misszió az egyház alaptevékenységei közé tartozik, akár megvalljuk, akár másodvonalba akarjuk visszaszorítani. De csak a kommunikációképes egyháznak van esélye a misszióra. Ezért válik a kommunikáció minden felelős, küldetéstudatban élő ember és közösség mindennapos, gyakorlati kérdésévé.

Kommunikációs zavarok és szűrők

A kommunikáció „activity”-modellje

Az „Amerikából jöttem, mesterségem címere” szerepjáték élethűen képezi le a személyközi kommunikációt.

A szerepjáték persze kölcsönös. Jellege szerint annak ellenére is kooperatív, hogy két vagy több személy „versenyez” egymással. Az egyik résztvevő kitalál egy foglalkozást, majd néma mini-dráma formában megpróbálja eljátszani azt a többieknek. A játék célja az, hogy valamelyik játékos kitalálja az eljátszott foglalkozást.

A ma már itthon is népszerű „activity” társasjátékban foglalkozások helyett absztrakt tárgyakat, fogalmakat találtathatunk ki. Tegyük fel, hogy valaki a „Segíts magadon, az Isten is megsegít” kifejezést akarja kitaláltatni. Lehet, hogy az eljátszó felfogása Istenről egészen más, mint a többieké, de nem is ez a lényeg. A feladat, hogy olyan képzeletbeli képeket idézzon elő a többiekben, ami arra készíti őket, hogy kitalálják ezt a bizonyos kifejezést. Az *Isten* szót el lehet játszani úgy, hogy imára kulcsolja a kezét. A *segít* szót el lehet játszani a mosogatás vagy egy „durdefekt” megidézésével. Ha kérőn az emberekre nézünk, kihúzhatjuk belőlük a megfelelő választ; ez az a pont, ahol valamelyik játékos esetleg bekiabálja: „Segíts magadon, az Isten is megsegít”. Teljes a siker.

Ákárcsak a szerepjáték, az interperszonális kommunikáció is kölcsönös, megszakítás nélküli folyamat, amelynek során beszélgetőpartnerünkkel verbális és nonverbális üzeneteket váltunk annak érdekében, hogy mindkettőnk elméjében megváltoztassunk bizonyos képzeteket. Akkor kezdődik el a kommunikáció, ha képzeletünk átfed egymást, és eredményessége az átfedés mértékével arányosan növekszik. Még ha képzeletünk azonosak is, a kommunikáció mindaddig részleges marad, amíg ezeket különböző módon értelmezzük. A „segíts magadon, s az Isten is megsegít” kifejezés jelenthet pusztán üres ígéretet az egyik ember számára, míg egy másik a kemény munkára ösztönző isteni útmutatásként értelmezheti.

Kommunikációs szűrő

Kommunikációs szűrővel mindenki rendelkezik. Csak a *kívánt* tartalmat engedjük tudatunk mélyebb rétegeibe eljutni.

Az egyes filterek a következők: világnézet, kultúra (idetartozik a személyes értékrendünk, elképzelésünk az életről); tudás, tapasztalat (minden, amit igaznak hiszünk); hit, hozzáállás (érzéseink azzal kapcsolatban, amit hiszünk); személyiség (minden más, ami egyedi).

Meg kell próbálni megérteni, mi, milyen a másik ember szűrője. Eszerint kell változtatnunk kommunikációs stratégiánkat, hogy elérjük a kívánt hatást. Mert valamilyen módon lehetséges keresztültörni a szűrőn. A kulcs: az üzenet *személyre szóló* bemutatása. A szűrők között jól ismert típusok tételezhetők. Példaként:

– szelektív expresszió: *kitérés az üzenet elől*. Vannak, akik nem akarják, hogy meggyőzzük őket. Működésbe hozzák a szűrőt, még mielőtt lehetőségünk lenne beszélni velük. Mit tehetünk? Ne szolgáltatassunk olyan információt, amire bezárulnak – vagyis: le kell mondanunk kommunikációnk tartalmi céljáról.

– szelektív figyelem: *az üzenet kikapcsolása*. Sok ember nem akar változtatni az életén, mert elégedett vele. Működésbe hozza a szűrőt vagy elkalandozik a figyelme. Mit tehetünk? Azokra koncentráljunk, akik legalább semlegesek, de még jobb, ha olyanokra összpontosítunk, akik keresnek valamit, irányadásra várnak.

– szelektív megértés: *az üzenet félreértése*. Az emberek a saját értékrendjük, és hitrendszerük alapján értenek meg és fognak fel dolgokat. Vannak, akikben könnyen kialakulhat egyféle hamis elképzelés az evangéliumról is. Mit tehetünk? Egyszerűen és világosan fejezzük ki magunkat, ne használjunk szakzsargont, rétegnyelvet, bonyolult kifejezéseket.

– szelektív el-, illetve befogadás: *az üzenet ellenére nincs változás*. Ha meg is értik az üzenetet, még mindig előttük áll a döntés: megváltoztatják-e hitüket, értékrendjüket, viselkedésüket. Többféle oka is lehet, ha a *nem* mellett döntenek: a forrást nem tartják hitelesnek, vagy túl erős bennük a már meglévő hit és értékrend. Mit tehetünk? Engedjük át a terepet egy tapasztaltabb lelkésznek vagy szakértőnek.

Egyház a szekularizált társadalomban

Szekularizált társadalom

Az egyház nem ugyanazt jelenti a teológusok és a köznapi ember fogalomrendszerében, s nem egészen ugyanazt a „belül levők” és a „kívülálló” számára. Társadalomtudományi és politikai összefüggésben az egyház evilági, társadalmi, szervezeti valóság. Ez az, amit a teológusok „látható egyháznak” neveznek. Egy közvélemény-kutatás szerint az egyház „egyszerre hívő közösség és a tisztviselők, papok, püspökök szervezett együttese.”¹

Káténk szerint: „Az unitárius anyaszentegyház azoknak a híveknek a lelki közössége, akik Jézus tanításának és példájának követésével Isten országa építésén munkálkodnak.”

Nemcsak a társadalom, de a vallás gyökeres átalakulásának is tanúi vagyunk. Hovatovább tényként kell számot vetnünk a nagy vallások intézményi jellegének fokozatos leépülésével.

A szekularizáció mint jelenség elsődlegesen a vallásszociológia területéhez tartozik. Filozófiai nézőpontból a szekularizáció a modernitás színimája. A „szekularizáció” – első megközelítésben – azt a jelenséget írja le, amelynek értelmében az ember és a világi intézmények – minden vallási vonatkozástól elszakadva – fokozatosan önállósulnak. Az emberi élet jelentős színterei fokozatosan kikerülnek az egyház intézményeinek ellenőrzése alól: az ész, a tudomány, a politika

1 Tomka Miklós, *Egyház és „civil társadalom”*. In: Vigília 1998/5, 45. o.

hatáskörébe tartoznak. A *szekularizáció* szó elsődleges jelentésétől tehát eljutunk a *laicizálódáshoz*, ami az egyház befolyása alól való felszabadulás másodlagos vonatkozását – a világ, a társadalom és az ember deszakralizálódását – jelenti.

A szekularizáció a vallás visszaszorulása a modernitás korában. A hagyományos társadalom átalakulása, amely az individuum előtérbe kerülését és az erkölcsi tudat növekvő autonómiáját hozta magával, szükségképpen azzal a következménnyel jár, hogy a kereszténység, amely megpróbál alkalmazkodni a társadalmi változásokhoz, bizonyos értelemben maga is szekularizálódik.

A szekularizáció néhány évtizede teológiai fogalomná vált. A szekularizáció már nem pusztán a modernitás következménye, hanem annak a deszakralizációs és dedivinizációs folyamatnak a végső és természetes eredménye is, amelyet a bibliai hit indít el. A szekularizáció így nemcsak egy elkerülhetetlen rosszat jelent, hanem *esélyt* is. De a szekularizációs teológiák teológiai alapon kívánták igazolni azt, hogy az egyház a társadalomban egyre marginálisabb helyzetbe kerül, fokozatosan elveszti politikai és kulturális befolyását, s a keresztény intézmények elsorvadnak. Ezek az elméletek természetesen kiváltották a felszabadítás-teológiák képviselőinek bírálatát, akik azt vetették a szekularizáció teológusainak szemére, hogy teljesen tehetetlenek a társadalom struktúráival szemben. Ennek hatására ma már másképpen ítéljük meg a 21. század-eleji ember szekularizáció-ját és vallástalanságát, mint a szekularizációs teológusok.

Az egyház intézményes válsága és a gyakorló vallásosság folyamatos csökkenése nem feltétlenül a társadalom vallástalanságát bizonyítja. A szekularizáció nem szükségképpen a vallás „felszámolásának” szinonimája. Ez abból is látszik, hogy minél öntörvényűbbek a modern társadalmak, minél inkább megszabadultak minden külső befolyástól, annál inkább alávetik magukat a szükségletek kielégítése és a sokszorosítás logikájának, s annál inkább megfogon bennük valami másság iránti vágy. Az ideológiák válságának egyik esélye az, hogy társadalmaink jövője egyre inkább az emberek önkéntes felelősségvállalásától (pl. egyesületi-alapítványi szerveződésektől), és nem kizárólag az államtól függ. Egy olyan világban, amelyben minden kizárólag a gondolkodás jegyében zajlik, a vallás az értelemközvetítés szerepét töltheti be a társadalomban.

A vallás a szekularizált társadalomban bizonyos szempontból „visszatérni” látszik. Négy különböző megnyilvánulási formát különböztethetünk meg: 1. A szektákat, amelyek tagjaikat gyakran a városi lakosság középrétegéből toborozzák. Sikerük talán annak az egyre fokozódó bizonytalanságnak köszönhető, amely a modern társadalmak bonyolultsága és a hagyományos értékek összeomlása láttán lesz úrrá a kor emberén, s annak a tudatnak, hogy kész válaszokat kínálnak az ember felmerülő problémáira. 2. A keresztény egyházakon belül a vallási megújulás különböző formái érzékelhetők és értékelhetők. Ez jelentkezhethet a neofundamentalizmus formájában (az Egyesült Államok protestáns egyházainak bizonyos áramlataiban), és felléphet karizmatikus mozgalomként (a katolikus

egyház berkeiben). Idesorolható az az áhítat és némileg túlzott csodálat, amellyel sok európai és észak-amerikai fordul a keleti nagy vallások felé (ide csatlakoztatható a különféle okkultizmusok, a posztmodern gnoszticizmus vagy a New Age kelet-orientáltsága). 3. A kereszténységben és az iszlámban egyaránt felüti a fejét az integrizmus is. Az integrizmus jelenségére általában jellemző a Szentíráshoz és a hagyományokhoz való szigorú ragaszkodás, a modern – pluralista és toleráns – társadalom elutasítása, és a hagyományos üzenet túlságosan liberális újraértelmezésétől való félelem. 4. De visszanyerte hitelét a vallás a politikai és társadalmi felszabadítás közvetett eszközeként is. Gondoljunk itt minden elnyomott iránti szolidarizálásra vagy a vallási szerepvállalás fontosságára a kelet-európai kommunizmus megváltoztatásában.

Miközben valóban tudomásul kell vennünk a keresztény egyházak társadalmi befolyásának csökkenését, optimizmussal kell beszélnünk a vallásos hit jövőjéről. A felvilágosodás óta a szekularizáció éppen a hitnek ártott a legtöbbet, a hitet ugyanis alapvetően meghatározta, hogy a rációval szemben egy másfajta „tekintélyt” ismert el. Korunk embere – a tudomány területén elért csodálatos eredményei ellenére – sokkal inkább tudatában van a modern racionalitás korlátainak, s egy olyan alternatív racionalitásra törekszik, amely számolni tud az „emberi megismerés” teljességével – beleértve annak vallási összetevőjét is.

A 20. század az „Isten halott” nietzschei kijelentés alapján a tudomány bővületében élt. Mára már mind jelentősebb sikereket ér el a spiritualításban, az emberfelettiiben való hit. A szervezett vallásra sokan nemet mondanak ugyan, de a spiritualitás, a lelkiség értékét feltétlenül elismerik.

A hit és az értelem „klasszikus” szembeállításán túl arra is gondolhatunk, hogy a nagy vallások – elsősorban a monoteista vallások – egyik legígéretesebb feladatát a hit új lehetőségének feltárása jelenti: az isteni üzenet követelményeinek egyeztetése az emberi tapasztalatokból fakadó törekvésekkel. Az ész új rendszerének, „kommunikációs észjárásnak” a rendeltetése éppen az volna, hogy elősegítse egy nyitott és folytonos fejlődésben levő társadalom létrejöttét, amelyet a demokratikus harc és egy sokszor eldönthetetlen igazság keresése jellemez.

Hogyan jelenik meg az egyház képe a ma emberének kulturális mintázatában? A mai ember világképét az a természetes tény jellemzi, hogy az egyház mindenki számára jelent valamit. A vallásszociológus Tomka Miklós tanulmányában² reprezentatív minta segítségével keresett erre vonatkozó elképzeléseket. Több táblázatban foglalja össze a beérkezett válaszokat. Az emberek véleménye szerint az egyházak közösségeket alkotnak, egy megújulni képes és ma is fontos közösséget. Ha egymás mellé állítjuk egyfelől az egyház közösség-természetét, másfelől a papi-szervezeti jellegét hangsúlyozók válaszait, látható, hogy a vá-

2 Tomka, i. m. 49. o.

laszadóknak csak elenyésző kisebbsége értelmezi az egyházat kizárólag papok és tisztségviselők szervezeteként, döntő többségük (90%) az egyházban a *vallásos emberek* közösségét látja, azoknak a fele pedig, akik ezt így gondolják, meghatározónak érzi a szervezetet is.

A legtöbb ember szerint az egyházak illetékesek az erkölcsi, kulturális és a szociális kérdésekben, de csak az emberek harmada véli úgy, hogy a politikában is szerepet kellene vállalniuk.

A keresztény egyház/vallás intézmény-jellegének leépülése

A szekularizált társadalommal szembesülő egyház számára a kérdés az, hogyan tudja kezelni a modernitáshoz való viszonyát. Némi egyszerűsítéssel azt mondhatnók, hogy két nagy viszonyulási mód lehetséges: újkonzervatív és liberális.

Megfigyelhető, hogy a vallás bizonyos mértékig alkalmazkodik az uralkodó erkölcsi és kulturális liberalizmushoz. A keresztények, a hívők összekapcsolják a modernitás és a vallás kínálta előnyöket. A modernitástól átveszik az egyéni tudat sérthetlenségét, a boldogsághoz való jogot, az egyéni és a társadalmi erkölcs problémáinak megközelítését. De ragaszkodnak a vallás értékeihez is, a bensőségességhez, a transzcendenciához és a túlvilág igenléséhez. Ezen belül szeretik a hívők is felcímkézni, kölcsönösen „haladónak” vagy „konzervatívnak” nevezni egymást. Egyházunkon belül talán azt mondhatjuk: az előbbieket azzal vádolják, hogy túl nagy hatást tulajdonítanak a nyugati unitarizmus módszereinek és eszméinek. Az utóbbiaknak azt róják fel, hogy nem értik az új kor nyelvezetét. De nem ez az igazi kérdés az egyházban, hanem az, miként lesz képes az egyház kezelni a vallás intézmény jellegének leépülését egy olyan korban, amelyet egyszerre jellemez a szekularizáció és egyfajta új vallási igény.

Minden elemző azt figyelte meg, hogy a hívő ember énje, a személyisége elkerült előtérbe. Ez megfigyelhető mindenféle vallásos mozgalomban. A modern vallásosság jellegzetes vonása a személyes tapasztalat elsődlegessége, következőképpen a karizmatikus személyek felé való odafordulás is.

A vallás individualizálódásának folyamata megállíthatatlanul zajlik. Ez a tény határozza meg az egész kisegyház-mozgalom erejét és a megtérések erejét egyaránt. A megtérő érzése szerint egy kisegyház emberközelibb, áthatóbb. A szenttel tömegesen kapcsolatba lépő emberek mozgalma az individualitás erejét mutatja – amit egymással bizonyágtételek révén megosztanak, ezzel erősítve a maguk és mások hitét –, a felszabadultság érzése az egyénen keresztül a Szentlélek által hat, ami közösségi felszabadultság-érzést, közösséget és bizonyágot eredményez.

Hogyan őrizzük meg és adjuk át az üzenetet annak az embernek, akinek már nincs szüksége az egyház intézményére, aki egyedül szeretné megtalálni üdvözülését, boldogságát?

Érthető nyelvezet

A latin *communico*, *communicare* ige jelentése: közössé tesz, valakit valamiben részesít. A kommunikáció személyes képesség a meghallásra és a nyitottság alapján megvalósuló közlés, amely a közlő és a közlést befogadó személy közösségét eredményezi. Ezt a kommunikatív közösséget *communió*nak nevezzük.

„A megértett lét – nyelv” – mondja Gadamer.³ Az ember és az Isten, az ember és ember, az egyén és közösség kommuniója és kommunikációja egyetemes érvényű nyelvi aktus. A nyelvi megértés, amelyről Gadamer beszél, valójában kinyílás és csodálkozás, csodálat és dicséret. A valódi kommunikációban mindig benne van a metanyelvi, a posztverbális, a hallgatás, a némaság is.

Most elsősorban a beszélt nyelvről szeretnék szólni. Feltevődik az kérdés: miért nem beszél az egyház olyan nyelven, amelyet mindenki megért?

E mögött a kérdés mögött nagy igazság és felismerés (is) áll. Ha az egyház nem beszél az azoknak az embereknek a nyelvét, akikhez szólni kíván, ha nem tudja magát kifejezni e kultúrában s e világ gondolkodási sémái között, akkor nem tudja teljesíteni feladatát, az örömezenet átadását, a hitre-vezetést. Hogyan lehet emberközeli, bátorító szavakkal beszélni hitünkről, hivatásunkról és szolgálatunkról?

Az Istenről való beszéd problémája több szinten is felmerül. Először is az Istenről és az Isten országáról szóló beszédhez hiányoznak a szavak. Másodsor: nagyon sok szavunk elveszítette szépségét, letűnt időkhöz, rég elfelejtett gondolkodási rendszerekhez tartozik. Hitünk nyelvezete bürokratikus vagy érthetetlen lett. S ezzel üressé és értelmetlenné váltak a szavak. Sok teológus vágya – nevezetesen a felszabadítás-teológiában –, hogy kortársaik tapasztalata alapján fedezzenek fel olyan közvetítési lehetőségeket, amelyek segítik a teológiai fogalmak és ideák újragondolását.

De milyen szavakat kell használni, hogy a konkrét életbe „foglaljuk” az Istennel való találkozást? Hogyan mondjuk el hitünket, üzenetünket anélkül, hogy az lenne az érzésünk, ismételtetünk valamit – de nem értjük? Dietrich Bonhoeffer jól sejtette, amikor azt remélte, hogy eljön majd egy kreatív és mindent felforgató új nyelvezet. Ennek révén képesek leszünk Istenről beszélni egy olyan világban is, amely nem létezhet ugyan Isten nélkül, de amely nem vallja Isten szükségét.⁴ Bonhoeffer bizakodó volt: létezik a hitnek az a nyelve, amelyet elismernek, az igazságosság és igazság nyelve, amely a világban közel van mindenkire.

A használható nyelvezetet megtalálhatjuk a zsoltárokbán, amelyeknek keménysége néha meglepő, és amelyet sokszor nehéz kimondani. Megtaláljuk Jézus paraboláiban és példázataiban, amelyek nagyon is érthetőek a ma embere

3 Idézi: Balassa Péter: *Szabadság, kommunikáció, katolicitás*. In: Pannonhalmi Szemle. 1994/2. 67. o.

4 Bonhoeffer, Dietrich, *Ellenállás és behódolás. Levelek és jegyzetek a fogságból*. Genf 1967.

számára. Megtaláljuk a Jézus életére való emlékezésben, aki az emberi feszültségekre és a mindennapi ember gondjaira adott választ kétezer évvel ezelőtt, de ma is.

A becsületes, Istenhez és a világhoz hű nyelvezet kritikus is. Különös és néha sokkoló szavakban fogalmazódik meg, amelyeket nem értünk meg rögtön. Természetesen úgy kell beszélnünk, hogy meg lehessen minket érteni, de ugyanakkor vigyázni kell arra is, hogy mély meggyőződésünket, Istent és önmagunkat ne „áldozzuk fel” az egyszerűség oltárán. Ez a kritikus nyelv azért is jelenik meg a világgal vállalt szolidaritásként, mert elkötelezett. Védi a kirekesztetteket és a szenvedőket. A szegényekkel való szolidaritás vonatkozik a bűnösökre is. A „keresztény nyelv” ismerős és kritikus is, tehát szolidáris. De hogy ki lehessen tartani e „veszélyes” nyelv mellett, szükségünk van egy másik dimenzióra, egy másik támaszra, Istenre.

A keresztény kommunikáció a keresztény hittel szembesíti az embereket. Az egyház által eddig használt tradicionális kommunikációs formák a belső válságok okaiként is felfoghatók. A kereszténység jelképrendszere több ezer éves, s ez a keresztény kommunikációt „elvonttá, közvetetté és valószerűtlenné teszi. Ezért a keresztény egyház története úgy is tekinthető, mint meg nem szűnő küzdelem az üzenet érvényes kódolásáért”.⁵

Vannak, akik ezzel szemben azzal érvelnek, hogy minden szakterületnek megvan a maga szakzsargonja. Akit tehát érdekel a kereszténység üzenete, tanulja meg szép, kegyes nyelvét. Ez az érvelés talán jogosnak tűnhet, de az egyház már nem engedheti meg magának ezt az elvárást. Nem kell szégyellni a tanulást. Márpedig kommunikálni is tanulni kell, nem csak prédikálni, el kell sajátítani az egészséges reklámpszichológiát is. A „jó bornak” is kell a cégér, így a keresztény üzenetnek is kell a megfelelő „reklám”.

A „keresztény” kommunikáció

Az utóbbi években egyre több pozitív állásfoglalás hangzott el egyházi körökben a kommunikáció fontosságáról. Fokozatosan erősödik az a nézet, amely szerint az egyház jövője attól függ, mennyire képes, mennyire szánja rá magát kommunikációkézsége fejlesztésére. G. Bormann feiismerését Boross Géza professzor közvetíti: „Az egyház problémája ma egészen egyszerűen a kommunikáció problémája.”⁶ Szükséges tehát olyan átfogó „terápiát” kidolgozni, amely minőségi változást hozhat.

5 Boross Géza, *A keresztény kommunikáció és információ mai értelmezése*. In: *Theológiai Szemle*. 1973/3. 140. o.

6 Uo. 141. o.

Az egyháznak ebben a törekvésében nélkülözhetetlen a szekuláris kommunikációkutatások eredményeinek megismerése, beépítése, használata.

A teológia és a kommunikációelmélet, az egyház és a kommunikációgyakorlat viszonya minden esetben komplex, dialogikus és egymással összefüggő. Kommunikációs aktus a keresztyény bizonyágtétel, a misszió, az istentisztelet, a hitoktatás, a diakónia. De nem csak szavaink és tetteink kommunikálnak. Kommunikációt hordoz magában az egyházi struktúra, az egyházhoz kötődő művészetek, az egyházi szerepvállalások is. Sőt az is egyfajta kommunikáció, ha az egyház bizonyos esetekben néma marad. Ez utóbbinak oka lehet a belső megfontolás, de lehet a külső kényszer is.

A „keresztyény” kommunikáció sajátossága

Az üzenet hordozói nem dönthetnek abban a kérdésben, hogy megtartsák (elhallgassák), vagy továbbadják az üzenetet. Nem ők az irányítói a kommunikációs folyamatnak, hiszen kiválasztottságuk éppen az üzenet hordozására, továbbvitelére irányul.

Az isteni üzenet univerzális.

Az isteni üzenet kommunikálása nyomán létrejövő egyház nem önmagáért, hanem a világban és a világért való munkálkodásért létezik.

A „keresztyény” kommunikációban – más kommunikációs formáktól eltérően – az üzenet célbaérkezésénél nem az emberi faktor a meghatározó, hanem Isten. A keresztyény kommunikációnak nem a meggyőzés, a rábeszélés, a tagtoborzás a célja, hanem a Jézushoz vezetés. Itt történik csak igazi életváltozás, minden más közegben csak ideiglenes, vagy rossz irányba terelő hatás érheti az embert. Míg az interperszonális kommunikáció megelégszik két résztvevővel, a keresztyény kommunikációban három szereplővel kell számolni. A láthatatlan harmadik is ott van, sőt – közvetve – ő irányítja a kommunikációt. Ez a Szentlélek. Nélküle nincs keresztyény kommunikáció, nélküle érthetetlen és befogadhatatlan minden jel, kód és információ, ami az evangélium elfogadtatását segíti.

A kommunikáció feladat és küldetés

Kommunikációról van szó a Jn 20,21-ben: „Ahogyan engem elküldött az Atya, én is elküldelek titeket.” Jézus elküld minket, hogy képviseljük őt, és hogy az ő elvei, módszerei szerint éljünk és kommunikáljunk. A nagy missziós parancs nem csupán az apostoloknak szól, jóllehet ők voltak az első megbízottak (ApCsel 1,2). Ez a küldetés az egész egyháznak és minden egyénnek szól (Róm 1,5). Az egyház tanítása tartalmazza a misszióra való felhatalmazást. Bibliai értelemben azonban úgy tartjuk meg Isten élő üzenetét, ha továbbadjuk azt. A keresztyény kommunikációs folyamat központi eleme a szavak használata, de önmagában az, hogy valaki hall néhány szót, mondatot, nem garantálja, hogy ugyanúgy is érti azokat, ahogy a beszélő. A szavak önmagukban nem csodaszerek, hasonlóak egy

teherautóhoz, amelyet mi töltünk meg tartalommal. Ha valaki azt mondja, hogy hisz Istenben, az nem jelenti szükségképpen azt, hogy úgy hisz benne, mint a világegyetem teremtőjében, vagy úgy, ahogy mi hiszünk. Jelenthet valamiféle kozmikus erőbe vagy akár önmagába vetett hitet. A buddhisták sok ugyanolyan szót és kifejezést használnak, mint a keresztények, de teljesen eltérő tartalommal. A moszlimok közelebb vannak a keresztény felfogáshoz, de ők is más jelentést kapcsolnak ugyanahhoz a szóhoz.

A gyülekezet lelkészének – a rádiós bemondókhoz hasonlóan – figyelnie kell a szóhasználatra, figyelembe véve, hogy a gyülekezet, a hallgatóság milyen asszociációkat kapcsol a szavaihoz. Ki kell választania azokat a szavakat, amelyek a helyes jelentést fogják kialakítani, különben a sikeres kommunikáció vágyalom lesz csupán. Az egyház és a modern ember közötti kommunikációs szakadék akadályozhatja Isten megismerését.

Kommunikációs módszereink

Isten a kommunikációs céljait szeretet által érte el. Ő igazán szeret minket, és megmutatta, hogyha mi is igazán akarunk szeretni, akkor elsődlegesen mások szükségleteit kell figyelembe vennünk, nem számolva azzal, mibe kerül ez nekünk. Más szavakkal: Isten hallgató-orientáltan kommunikál. Ez a megközelítés a befogadó nagyfokú tiszteletét kívánja, továbbá azt, hogy bízunk bennük úgy, mint olyan emberekben, akiket Isten a maga képmására teremtett.

„Menjetek el szerte az egész világba, hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek.” (Mk 16,15b) Jézus számára ez nem csupán monológ-prédikációt jelentett, hanem beilleszkedést azoknak az embereknek az életébe, akikkel kommunikált. Ez a hozzáállás az emberek és a kulturális környezetük iránti nyitottságot követeli meg, és arra készíti minket, hogy monológ helyett párbeszédet folytassunk. Meg kell fontolnunk: elegendő időt szántunk-e annak vizsgálatára, milyen hatással van az üzenet arra a hallgatóságra, amelynek kommunikáltunk?

A kommunikáció hatásai

Jézus sem pusztán „a dialógus kedvéért” folytatott párbeszédet környezetével. Hozzá hasonlóan nekünk is a „többiek” szemének felnyitására kellene törekednünk. Felnyitni a szemüket, hogy megértsék Isten országát, lelki életükben és viselkedésükben változások következzenek be.

A keresztény kommunikáció hatásainak mérése során gyakran szembesülünk lelki és teológiai akadályokkal. Van olyan csoport, amely elutasítja a hatékonysággal kapcsolatos kérdések szükségességét. Szerintük elég a Szentlélekben bízni. Mások szerint a kutatás és az értékelés elengedhetetlen feltétele a szolgáltatásnak. A kommunikáció hatásait nem lehet garantálni. A hatásokat nem elég egy kommunikációs esemény után mérni; mérni kell hosszú távon is a kognitív fejlődések, érzelmi változások, viselkedésbeli lépések hatásait is. A kutatási módsze-

rek azonban túlságosan korlátozottak ahhoz, hogy a spirituális hatásokról teljes képet kapjunk, hiszen „ő (Isten) ismeri a szívnek titkait.” (Zsolt 44,22). Mégis csak ezekből tudunk következtetni a szolgálat hatékonyságára.

A hatékony „keresztény” kommunikációt legalább három nézőpont szerint kell definiálni: Isten, a kommunikátor és a befogadó szemszögéből.

Isten a hatékonyságot az *örökkévalóság szempontjából* fogja szemlélni. Isten célja a teljes békesség, és Isten országa megvalósítása. Ezeket harmonikus kapcsolatok segítségével akarja realizálni. Isten sokkal inkább a hűséggel és az engedelmességgel foglalkozik, mint csupán evangelizálásunk eredményével.

A keresztény kommunikátor szemszögéből a hatékonyság a jézusi megbízásra adott válasz fényében vizsgálendő: „Menjetek el tehát, tegyetek tanítványnyá minden népeket.” A küldetés komplex, és Isten sokféle lelki ajándékkal látta el követőit, hogy véghezvigyék ezt az összetett megbízást. Ebből pedig az következik, hogy senki sem vehet részt mindegyik dimenzióban. Valaki ültet, mások öntöznek, megint mások aratni fognak (1Kor 3,5–9). Arra szól az elhívás, hogy életünkkel és tetteinkkel tanúbizonyságot tegyünk, illetőleg, hogy szóban megvalljuk hitünket.

A keresztény kommunikáció hatékonyságát a befogadó a szükségleteinek megfelelően fogja megítélni. Megtapasztalja-e az új élet örömét és teljességét Istennel és más emberekkel való kapcsolatában? Isteni beavatkozás által ez megtörténhet. A kérdés az, minket is fel tud-e használni ehhez a beavatkozáshoz?

Élő közösség létrehozása

Az egyház megújulásának alapja az egyéni és közösségi megújulás. Olyan út ez, amelyen minden hívő embernek egyedül, személyesen és önként el kell indulnia.

Az ezredfordulón az egyház és ezen belül a világi hívők is új helyzetbe kerültek. A városokon, de sok helyen falvakon is a hagyományos társadalomnak és a lelkeszségnek a keretei is megváltoztak. Az egyháznak ebben az új helyzetben új misszióra van szüksége – de ennek megfelelően a világi szerepe és feladata is át kell hogy értelmeződjék az egyházban és a társadalomban.

Az élő közösség az egyház megújulásának a feltétele. Ennek az élő közönségnek három ismertetőjegyet és feladatát emeljük ki: egyfelől az éltszentségre való törekvést, ami felelősséget jelent a másik emberért, az emberiségért, a körülöttünk levő világért, környezetért; másfelől az Istennel való élő kapcsolat ápolását az imán keresztül és a szeretet által; harmadrészt pedig annak szükségességét, hogy ne csak segítő csoportok legyenek, hanem olyanok is, amelyek a testvéri szeretetben is egyek, amelyeknek tagjai figyelmesek a másik emberre, részt vesznek a közös örömeiben, szenvedésekben, gondoskodnak a közösség szükségleteiről, vagy éppen csak meghallgatják, ha arra van szükség.

A gyülekezet, az egyházközség legtöbbször nem annyira élő közösség, mint azt hívei vagy lelkészei szeretnék. Az egyházközségek csak nagyon töredékesen felelnek meg ideáljainknak. Másfelől azonban a templom, a nőszövetségi alkalom, a biblióra hetente összehoz emberek, akik egyébként nem kerülnének össze. A gyülekezet közös ünnepei közösségteremtő és -erősítő alkalmak, a rendszeres találkozások légkörében hamarabb megfogalmazódik az egymásért való felelősség, mint egyébként, s nyomában megkezdődik egymás kölcsönös megsegítése. Ha ez nem is olyan mértékű, mint amennyire lehetséges volna, mégis valóság.

Ma az egyes hívő embert, a keresztyén szellemű családot és az egyházi közösséget közömbösség vagy lenézés veszi körül. A hívő ember házon kívül, olyan társaságban, ahol ez nem szokás, gyakran szégyell láthatóan imádkozni. Ez a helyzet pedig próbára teszi az embert, s különösen fontos, hogy a „szégyellősök” ez irányban a közösségen belül segítséget kapjanak. Egymagában a lelkész mint a közösség vezetője nem tud sokat tenni, munkatársakra van szüksége, olyan emberekre, akik a közösségért készek valami többletet felvállalni. A lelkészek egyik legégetőbb problémája ezeknek a munkatársaknak a megtalálása, kinevelése. Márpedig az ilyen munkatársak hatékony segítséget nyújthatnak annak felismertetésében, hogy olyan tudatot és felelősségérzetet kell kifejleszteni a közösségben, amely a kommunista évtizedek alatt jórészt kiveszett, vagy amely meg sem fog az individualizálódást szorgalmazó társadalomban.

Az élő közösség szerint szolgáló közösség kell hogy legyen, s ezen azt értjük, hogy az egyház tagjai törődnek egymással. A rászorulókat segítséget kapnak a többiektől. A karitatív gondolkodás az egyik leghatékonyabb közösségformáló tényező, ennek a szervezéséhez is rátermett emberekre van szükség.

Az egyház szociális tevékenysége által sokkal hitelt érdemlőbben szembe-sül a szekularizált társadalom az egyház értékeivel és felelősségérzetével, mint a liturgia láttán. Ebből a szempontból nézve a dolgokat az egyház feladata a partnerség kiépítése a helyi és megyei önkormányzatokkal, de akár a kormánnyal is, a civil és az önkormányzati szférával.

A vallásnak és egyház tevékenységének hírértéke van. Ez a hírérték ma különösen nagy, hiszen ezeket a témákat ma szabadon lehet tárgyalni.

Az egyház sokszor van kitéve a vallási/egyházi ügyekben nem mindig kellőképp tájékozott vagy jóindulatú újságírók megkeresésének, tendenciózus értelmezéseinek. Az egyház másfelől nem mindig tudja megfelelő reklámmal és olyan formában felmutatni pozitívumait, hogy az figyelemfelkeltő legyen. Pedig az egyháznak szólnia kell – a templomfalakon kívül is hallható és érthető módon – az emberek mindennapi gondjairól, a magány problémáiról, a családban levő erőszakról, a kormány hátrányos döntéseiről.

Milyen változásokat követel meg a „kommunikációs társadalom” az egyházban?

A jelenlegi helyzet

A rohamléptekben fejlődő kommunikációtechnika korának felvirradtával az egyház elvesztette az ismeretközlés, közvélemény-alkotás több évszázados monopóliumát. Napjainkban az egyház szélesebb kommunikációs tevékenysége szinte „periférikusnak” mondható a különféle közösségekben zajló komplex kommunikációhoz viszonyítva.

Amennyiben a kommunikáció az embereket összekötő kapcsolati rendszer, úgy ennek az összeköttetésnek a minősített formájáról beszélhetünk a „keresztény” kommunikáció tekintetében. A „keresztény” kommunikáció Istennek az emberrel, a teremtménnyel való kommunikációs szándékából indul ki, ennek függvénye, ide is tér vissza. Az isteni kommunikáció az embereknek egymással és vele való kommúniójára irányul.

Kézenfekvőnek és kényelmesnek tűnne ebből a világi kontextusból levezetni az egyház kommunikációs zavarát, de ezzel egyben azt mondanánk ki, hogy az egyház csupán tükre a körülötte lévő világnak. Jézus viszont soha nem mondta tanítványainak, hogy „legyetek a világ tükre”. Ellenkezőleg: sóként, kovászként, világosságként küldte ki őket a világba!

„A tömegkommunikációs kort kellően fel nem ismerve az egyház olyan, mint a futballjátékos, aki a pályán van, de »nincs a labdán«. Részese is meg nem is a játéknak. Ezért sokan elégedetlenek vele.” – írja Tomka Miklós.⁷

Ma a kommunikációelméleti irodalom egyik kedvelt témája a meggyőzés. A gazdasági életben ugyanis az tud sikeres lenni, aki meg tudja győzni a másikat. A könyvesboltok polcai tele vannak „menedzserkönyvekkel”⁸, amelyek a meggyőzés mesterfogásaira akarják megtanítani az olvasót. Só és világosság kell hogy legyünk. A keresztények kommunikációs készségével összefüggésben hadd álljon itt most egy hosszabb idézet Gáncs Pétertől.⁹ „Tény, hogy különböző okokból meglehetősen súlytalanok vagyunk a médiavilágban. Ez részben visszavezethető saját felkészületlenségünkre és tehetetlenségünkre. Másrészt nyilvánvaló és rejtett politikai erők egyaránt meghúzódnak a háttérben. Ebben a nem könnyű helyzetben kísért a kisebbségi komplexus. Hálásak vagyunk, hogy megszólalhatunk, hogy »megtűrnek« minket néhány percre mikrofonok és kamerák közelében (általában a hallgatottság és nézettség szempontjából legkedvezőtlenebb időpontokban).” Nem hiszem, hogy indokolt ez a szinte beteges gátlásosság. Anélkül,

7 Tomka Miklós: *Egyház és kommunikáció. Mely rétegekkel kommunikál a magyar egyház?* In: Vigília 1998/6. 78. o.

8 Uo. 81. o.

9 Gáncs Péter, *A hit kommunikációból van.* In: Lelkipásztor, 1998/9. 325. o.

hogy kommunikációs szakemberek szerepében akarnánk tetszelegni, legyünk tudatában annak a speciális örökségünknek és küldetésünknek, amit Lukács László így fogalmaz meg: „Az egyház kétezer éves tapasztalatát – kudarcával és kísérletezéseivel együtt – kínálja fel a média szakembereinek, szolgálatként és segítségként. Javasolja és örömmel elfogadja a folyamatos párbeszéd lehetőségét.”¹⁰

[...]

Kell-e reklám az egyházaknak?

Erre a kérdésre ebben a formában határozott nemmel kell válaszolnunk. A reklám ugyanis sohasem az intézménynek kell, hanem az intézmény által kibontakoztatott tevékenységeknek.

Nem az egyházat, nem is az Írást kell tehát reklámozni, hanem a tevékenységnek kell az üzenet középpontjába kerülnie. Az egyháznak ma sok a feladata. Egy ekkora társadalmi átalakulás során sok a sérülés, szakadozik a szociális háló, nő az elesettek száma, szaporodnak a megválaszolatlan kérdések. E területen az egyházak rengeteget tesznek. Otthonokat építenek, karitatív szervezeteket működtetnek, oktatnak alsó, felső és középfokon, lelket gyógyítanak – s még hosszasan lehetne sorolni a példákat. Ezek a tevékenységek lennének igazán reklámozhatók. Nemcsak azért, mert hírértékük is van – tehát a „műfaj” szabályainak is jobban megfelelnek –, hanem azért is, mert a ma kérdéseire adnak választ, kínálnak megoldást.

Az egyházi és vallási médiatartalmak közreadása nem elsősorban egyházi, hanem újságírói, műsorkészítői tevékenység. Amíg nem volt sajtószabadság, ez sem létezhetett igazán. Az egyházi tömegkommunikációban inkább a nyomtatott változatok a preferáltak, pedig a tévé és a rádió is nagyon fontos médium. Hatalmas nyilvánosságuk minél hatékonyabb kihasználása elemi érdek. Egyházi is, osztársadalmi is, és az igazság kutatása szempontjából a sajtó és a médiumok számára is fontos. A szabadsággal – ez esetben a sajtószabadsággal és a médiumok kínálta lehetőséggel – élni kell, mégpedig minél magasabb szakmai szinten.

A sajtó és a médiumok szerepének nagyon szép tömör, máig is érvényes megfogalmazása így szól Lukács evangéliumában: „Nincsen olyan rejtett dolog, amely le ne lepleződnék, és olyan titok, amely ki ne tudódnék. Ezért tehát amit a sötétségben mondatok, belső szobában, azt a háztetőkről fogják hirdetni.”

De csak akkor – tegyük hozzá –, ha mindez a kor igényeinek megfelelő szakmai hozzáértéssel történik.

Üzenet és ember-szolgálat

Erdő János püspök írta: „Az egyházzal csak szolgálatban, létét jelentő tevékenységében beszélhetünk. Nincs egyház szolgálat nélkül, illetve károsan meg-

10 Lukács László, *Egyház és kommunikáció. Szövetségeseink vagy ellenfeleink?* In: Európai Szemmel 1997/1. 32. o.

változott az egyház, ha nem szolgál, hanem uralkodik.”¹¹ A Mk 10,43b–45a szerint „aki nagyá akar lenni közöttetek, az legyen szolgátok, és aki első akar lenni közöttetek, az legyen mindenki rabszolgája. Mert az Emberfia sem azért jött el, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon.” Az emberszolgálat Jézustól ránk hagyott küldetés.

Egyre több szociális gond vár megoldásra. Emellett az állam legtöbbször pusztán politikai érdekből nyújt ideig-óráig enyhülést szociális téren, de nagyon sok megoldatlan gond vár arra, hogy valaki rendszeresen és huzamosan vállalja őket. Nagyon kevés civil szervezet elég erős ahhoz, hogy egy-egy réteg szociális problémáiról gondoskodni próbáljon. A betegek, öregek, nagycsaládok, kisjövedelműek, egyéb okból hátrányos helyzetűek, a szenvedélybetegek gondja nagymértékben a település, a szűkebb közösség nyakába szakad. Ez a gond nem csak anyagi természetű. A szenvedélybetegek, a valamilyen károsodással születettek gondoljai mai napig is szinte kizárólag a családot terhelik. A pénz mellett nagy jelentősége van a személyes odafigyelésnek, az alkalmi segítségnek, a hivatali ügyek intézésében és még sok minden másban. Mindenekelőtt fontos a szükséghelyzet felismerése és a segítségnyújtásban való tapintat. A közvetlen és nem hivatalos emberi kapcsolat szomszédsági vagy gyülekezeti-egyházközi segítségek formájában jól biztosítható.

Az egyház az „emberszolgálatot” elsősorban gyülekezetein keresztül végzi. Valamilyen formájú és szervezettségű szociális gondoskodás, diakónia végső soron minden gyülekezetben előfordul. Az egyház nem tartja alapvető céljának, hogy társadalmat építsen. De a vallásosság magában foglalja a másik emberért – és különösképpen a rászorulóért – való felelősségvállalást és a konkrét segítség megadását. A vallási-egyházi élet fontos és ki nem hagyható területe a közösségekben-gondolkodás és a szükségét szenvedők megsegítése. A segítséghez hozzátartozik *konkrét* személyek *konkrét* körülmények közötti támogatása. És hozzátartozik a rászorulók képviselője, a saját értékek nyilvános képviselője és intézményes megvalósítása és a mások másságának a tisztelete.

Felhasznált irodalom

Aronson, Eliot, *A társas lény*. Budapest 1996.

Buda Béla, *A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei*. Budapest 1944.

Cioran, Emil, *Istorie și utopie*. București 1992.

Cohen, Jean L. – Arato, Andrew, *Civil Society and Political Theory*. Cambridge – London 1992.

11 Erdő János, *Hiszek az Unitárius Egyház emberszolgálatában*. In Keresztény Magvető, 2000/1–4. 3. o.

- Eliade, Mircea, *A szent és a profán. A vallási lényegről*. Budapest 1999.
- Elster, John, *A társadalom fogaskerekei*. Budapest 1997.
- Fercsik Erzsébet – Raácz Judit, *Kommunikáció szóban és írásban*. Székesfehérvár 1993.
- Ferge Zsuzsa, *Szociálpolitika és társadalom*. Budapest 1991.
- Lengyel László – Várszegi Asztrik, *Beszélgető könyvecske*. Budapest 1999.
- Moss, Geoffrey, *Az eredményes kommunikáció kézikönyve*. Budapest 1998.
- Naisbitt, John – Aburdene, Patricia, *Anul 2000. Megatendinte*. București 1993.
- Szilágyi István, *Kommunikációs ismeretek és készségfejlesztés*. Budapest 2000.
- Webber, Robert E., *God Still Speaks. A Biblical View of Christian Communication*. Nashville 1980.
- Weber, Max, *Állam. Politika. Tudomány*. Budapest 1970.

Folyóirat-közlések

- Boross Géza, *A kommunikáció teológiája*, In: Lelkipásztor 1995/12.
- Boross Géza, *A keresztény kommunikáció és információ mai értelmezése*, In: Theológiai Szemle 1973/3.
- Bourgeois, Henri, *Keresztényként élni egy szekularizálódott világban*, In: Pannonhalmi Szemle 1994/2.
- Erdő János, *Hiszek az Unitárius Egyház emberszolgálatában*, In: Keresztény Magvető 2000/1–4.
- Gáncs Péter, *A hit kommunikációból van*, In: Lelkipásztor 1998/9.
- Geffré, Claude, *A szekularizáció- filozófiai és teológiai dimenzióban*, In: Pannonhalmi Szemle 1994/2.
- Ilaers, Jacques, *Érthető-e ma a keresztény nyelvezet?* In: Pannonhalmi Szemle 2004/12.
- Kozma Zsolt, *Communitas és kommunikáció*, In: Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Catholica Latina XLV,1. 2000
- Léta Sándor, *Egyház és számítógép – lehetőségek és kihívások az ezredfordulón*, In: Keresztény Magvető 2000/1–4.
- Rab Árpád Szörény, *Egyház és információs társadalom*, In: Keresztény Szó 2002/7.
- Lukács László, *Egyház és kommunikáció: Szövetségesek vagy ellenfelek?* In: Európai Szemmel 1997/1.
- Szabó Árpád, *Az egyház és az állam viszonya*, In: Keresztény Magvető 1994/4.
- Tomka Miklós, *Egyház és civil társadalom*, In: Vigilia 1998/5.
- Tomka Miklós, *Egyház és kommunikáció* In: Vigilia 1998/6.
- A Keresztény Magvető, Mérleg, Confessio, Vigilia, Pannonhalmi Szemle, Theológiai Szemle* c. folyóiratok e témával kapcsolatos tanulmányai.

Szószerk – Úrasztala – Szerartások

KOVÁCS ISTVÁN (K)

A SZÍV VALLÁSA – A VALLÁS SZÍVE

„[...] Jézus ezt mondta neki: »Egy ember ment le Jeruzsálem-ből Jerikóba, és rablók kezébe esett, akik kifosztották, meg verték, azután félholtan otthagya elmentek. Történetesen egy pap ment azon az úton, de amikor meglátta, elkerülte. Hasonlóképpen egy lévita is odaért arra a helyre, és amikor meglátta, ő is elkerülte. Egy úton lévő samaritánus pedig, amikor odaért hozzá és meglátta, megsánta; odament, olajat és bort öntött sebeire, és bekötötte azokat. Aztán feltette őt a saját állatára, elvitte egy fogadóba, és ápolta. Másnap elővett két dénárt, odaadta a fogadónak, és azt mondta neki: Viselj rá gondot, és ha valamit még ráköltesz, amikor visszatérek, megadom neked. Mit gondolsz, e három közül ki volt a felebarátja a rablók kezébe esett embernek?« Ő így felelt: »Az, aki irgalmas volt hozzá.« Jézus erre ezt mondta neki: »Menj el, te is hasonlóképpen cselekedj.«” (Lk 10,30–37)

Kedves Testvéreim! Aligha van (közöttünk) olyan valaki, aki ne ismerné ezt a gyönyörű történetet. Aligha van (közöttünk) olyan – kedves Testvéreim –, aki legalább az életben egy alkalommal ne hallotta volna a templomban, vagy ne olvasta volna ő maga is Lukács evangéliumában. És azt hiszem, hogy aligha van lelkész, aki szolgálata rendjén elmulasztotta volna, hogy prédikáljon ennek a gyönyörű történetnek az alapján. Mondhatom tehát, mindezeket egybe vetve akár azt is, hogy ez talán az egyik legközismertebbnek számító történet, jézusi példázat, amellyel szépségben aligha vetekedhet egy másik, talán csak a tékozló fiúról szóló történetet tudjuk gondolatban odailleszteni mellé.

Hogyha ennyire közismert ellenben ez a könyörölő vagy irgalmas samaritánus néven ismert történet, akkor bennetek joggal megfogalmazódhat a kérdés: akkor hát, miért éppen ezt a történetet választottam előttem tartandó beszédem alap gondolatául? Ez azonban egy kicsit csak szónoki kérdés, gondolom, még akár a hallgatóság részéről is, de a felelet az – úgy hiszem – kézenfekvő, és több szempontból is jogos.